

K. Raud (koost.). Eesti Teaduste Akadeemia riigiõiguse sihtkapital 2022. ja 2023. aastal. – Riigiõiguse aastaraamat 4/2023, lk 361–367.

Eesti Teaduste Akadeemia riigiõiguse sihtkapital 2022. ja 2023. aastal

Koostanud

KERDI RAUD

I. Alustati põhiseaduse kommentaaride avaldamist

Riigiõigusteadus nagu iga teadus areneb aruteludes ning uued põhiseaduse kommentaarid aitavad diskussiooni ülal hoida ja riigiõigusteadust arendada. Kommentaaride peatoimetaja Uno Lõhmuse eestvedamisel alustati 2022. aasta novembris uute põhiseaduse kommentaaride väljaandmist. Kommentaarid avaldatakse osade kaupa nende valmimise järjekorras selleks loodud veebilehel.¹ Kommentaaride koostamisel osaleb suur hulk tunnustatud juriste, samuti uusi nimesid riigiõigusteaduses. 2022. aastal said lugejale kättesaadavaks neli osa: preambuli, V peatüki „Vabariigi President“, IX peatüki „Välissuhted ja välislepingud“ ning XIII peatüki „Kohus“ kommentaarid. 2023. aastal avaldati I peatüki „Üldsätted“, II peatüki „Põhiõigused, kohustused ja vabadused“ §-de 20–24 ja §-de 49–55, III peatüki „Rahvas“, IV peatüki „Riigikogu“, VII peatüki „Rahandus ja riigieelarve“, X peatüki „Riigikaitse“ §-de 124–127, XI peatüki „Riigikontroll“, XII peatüki „Õiguskantsler“, XV peatüki „Põhiseaduse muutmine“ ning põhiseaduse täiendamise seaduse kommentaarid. Põhiseaduse kommentaaride avaldamist jätkatakse 2024. aastal.

---

¹ Arvutivõrgus: <https://pohiseadus.riigioigus.ee/> (14.05.2024).

II. Uute põhiseaduse kommentaaride esitlused

2022. aastal toimusid kommentaaride esitlused 7. novembril ja 12. detsembril teaduste akadeemias. Esimesel esitlusel tutvustas uusi kommentaare peatoimetaja Uno Lõhmus. Põhiseaduse preambulist rääkis kommentaaride autor Birgit Aasa. Põhiseaduse IX peatüki „Välissuhted ja välislepingud“ üle arutlesid kommentaaride autorid, Tallinna Ülikooli rahvusvahelise õiguse ja julgeoleku professor Tiina Pajuste ning Queenslandi ülikooli kaasprofessor ja õigusteaduskonna teadusprodekaan Rain Liivoja. Arutelu juhtis Välisministeeriumi rahvusvahelise õiguse büroo direktor Kristi Land. Teisel esitlusel tutvustati põhiseaduse V peatüki „Vabariigi President“ ja XIII peatüki „Kohus“ kommentaare. Peatüki „Vabariigi President“ üle arutlesid üks kommentaaride autoritest Rait Maruste, endine Põhiseaduse Assamblee liige Peet Kask ja Tartu Ülikooli riigiõiguse lektor Paloma Krõõt Tupay. Esitluse teises osas arutlesid peatüki „Kohus“ üle selle kommentaaride autor, Euroopa Kohtu kohtujurist Priit Pikamäe ja Rait Maruste.

2023. aastal toimus neli esitlust neljas eri kohas: teaduste akadeemias, Riigikohtus, Riigikogus ja Riigikontrollis. 26. jaanuaril 2023 teaduste akadeemias toimunud esitlusel tegi ettekande kommentaaride autor, Tartu Ülikooli haldusõiguse külalislektor Andra Laurand. Järgnenud arutelul osalesid lisaks autorile Uno Lõhmus, akadeemik Lauri Mälksoo ja advokaadibüroo NOVE nõunik, 2022. aastal ilmunud Euroopa Liidu õigust käsitleva raamatu autor Mart Parind. 7. märtsil 2023 Riigikohtus toimunud esitlusel tutvustati III peatüki „Rahvas“ kommentaare, ettekande tegi kommentaaride autor, Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi nõunik Katri Jaanimägi, arutelul osalesid Uno Lõhmus, endine Põhiseaduse Assamblee liige Liia Hänni ja kommentaaride toimetaja, Tartu Ülikooli riigiõiguse külalislektor Aaro Mõttus.² 17. mail 2023 esitleti Riigikogus IV peatüki „Riigikogu“ kommentaare. Esitluse avasid Riigikogu põhiseaduskomisjoni esimees Igor Taro ja sihtkapitali nõukoja esimees Heiki Loot. Põhiseaduse kommentaare tutvustas Uno Lõhmus. Esinesid kommentaaride autor, Tartu Ülikooli riigiõiguse kaasprofessor Paloma Krõõt Tupay ja Tartu Ülikooli üliõpilane Marika Maripuu. Arutelus osalesid Paloma Krõõt Tupay, endine Riigikogu liige ja esimees Eiki Nestor ning Aaro Mõttus. 15. detsembril 2023 Riigikontrollis toimunud esitluse avasid Heiki Loot ja riigikontrolör Janar Holm. Arutelus osalesid kommentaaride autor, Harju

---

² Selle arutelu üleskirjutus on avaldatud siinses aastaraamatus, lk 205–222.

Maakohtu kohtunik Priit Kama ja Riigikontrolli nõunik Toomas Mattson, arutelu juhtis Janar Holm. Esitlused kanti otse üle akadeemia veebilehel. Kõiki esitlusi saab järele vaadata akadeemia Youtube'i kanalil.³

III. Ilmus kolmas aastaraamat

Kolmas riigiõiguse aastaraamat ilmus veebruaris 2023 juba teisest väljaandest tuttavaks saanud vormi ja kujundusega. Lisaks aastaraamatu trükiväljaandele on selle tekstid elektroonilisel kujul avatud juurdepääsuga leitavad ajakirja Juridica veebiväljaandest⁴ ning akadeemia veebilehelt.⁵

Riigiõiguse aastaraamatu 2022 esitus toimus 15. veebruaril 2023 Tartus Riigikohtu konverentsisaalis koostöös Eesti Akadeemilise Õigusteaduse Seltsiga. Esitluse avasid seltsi esimees Irene Kull ja Heiki Loot. Aastaraamatut tutvustas peatoimetaja Marju Luts-Sootak. Riigikohtunik Saale Laos pidas ettekande Euroopa vahistamismäärusest ning vandeadvokaat Hannes Vallikivi tegi tagasi-vaate riigikohtunike ametisse nimetamise õiguslikele alustele ja praktikale Eesti Vabariigi esimesel iseseisvusperioodil. Aastaraamatu esitlust on võimalik järele vaadata akadeemia veebilehe kaudu.⁶

2022. aastal moodustati aastaraamatu juurde 12-liikmeline rahvusvaheline nõukoda, kuhu kuuluvad õigusteadlased Leedust, Lätist, Soomest, Rootsist, Poolast, Belgiast, Austriast ja Saksamaalt: Toma Birmontienė (Leedu Mykolas Romerise ülikooli professor), Iain Cameron (Uppsala ülikooli professor), Peter van Elsuwege (Genti ülikooli professor), Toomas Kotkas (Helsingi ülikooli professor), Jānis Neimanis (Läti Konstitutsioonikohtu kohtunik), Angelika Nussberger (Kölni ülikooli professor), Anita Rodina (Läti Konstitutsioonikohtu kohtunik), Thomas Simon (Viini ülikooli professor), Markku Suksi (Turu akadeemia professor), Katarzyna Szwed (Poola Rzeszówi ülikooli professor), Ineta Ziemele (Euroopa Kohtu kohtunik, endine Läti Konstitutsioonikohtu esimees) ja Dainius Žalimas (Kaunase ülikooli õigusteaduskonna dekaan, endine Leedu Konstitutsioonikohtu esimees).

---

³ Arvutivõrgus: <https://www.youtube.com/watch?v=DQQw8lw9xDo&list=PLJE7FTnu-UD-Fj7GyJECKGE3B0OVqKBB80> (14.05.2024).

⁴ Arvutivõrgus: <https://juridica.ee/issue.php?id=287> (14.05.2024).

⁵ Arvutivõrgus: <https://www.akadeemia.ee/riigioiguse-sihtkapital/valjaanded/> (14.05.2024).

⁶ Arvutivõrgus: <https://www.youtube.com/watch?v=UucWDdce4b0> (14.05.2024).

1. juunil 2023 peeti riigiõiguse aastaraamatu toimetuse ja rahvusvahelise nõukoja liikmete ühine koosolek. Riigiõiguse sihtkapitali nõukoja esimehe ja riigiõiguse aastaraamatu toimetuse kutsel osalesid koosolekul Peter van Elsuwege, Toma Birmontienė, Toomas Kotkas, Jānis Neimanis, Thomas Simon, Katarzyna Szwed ning Ineta Ziemele. Heiki Loot tutvustas riigiõiguse sihtkapitali eesmärki ja tegevust. Madis Ernits kõneles riigiõiguse aastaraamatu väljaandmisest, missioonist, sisust, artiklite valiku ja avaldamise põhimõtetest. Lauri Mälksoo rääkis ootustest nõuandva kogu liikmetele ning tegevtoimetaja Karin Orgulas tutvustas aastaraamatu kokkupanemise etappe. Ühises arutelus käsitleti aastaraamatu toimetamise ja väljaandmise küsimusi, nõuandva kogu liikmed avaldasid arvamust ning tegid mitu ettepanekut. Kohtumise järel valmis Madis Ernitsa eestvedamisel aastaraamatu toimetuspoliitika, mis on avaldatud akadeemia veebilehel.⁷

IV. Teadus(pärast)lõuna: sõda ja õigus

Seoses Venemaa sõjaga Ukraina vastu korraldas riigiõiguse sihtkapital 4. märtsil 2022 teaduste akadeemia saalis arutelu sõja õiguslike aluste teemal. Arutelu käigus püüti seada sõjaolukorrale Ukrainas õiguslik raam ning saada selgust, mis kasu on sellises olukorras seadustest ja kokkulepetest. Vestlesid ja küsimustele vastasid Lauri Mälksoo, Uno Lõhmus, Tiina Pajuste ning peaprokurör ja rahvusvahelise kriminaalõiguse ekspert Andres Parmas. Arutelu juhtis Postimehe ajakirjanik Ulla Länts. Vestlus kanti otse üle Postimehe veebis ja seda saab järele vaadata akadeemia veebilehe kaudu.⁸

V. Põhiseaduse 30. aastapäeva konverents

10. juunil 2022 korraldas riigiõiguse sihtkapital põhiseaduse 30. aastapäevale pühendatud konverentsi „Kriis ja põhiseadus“. Konverents toimus teaduste akadeemia saalis ja oli osaliselt jälgitav veebiülekanne vahendusel. Esimesel sessioonil vaadati tagasi põhiseaduse sünnile ja räägiti toonastest põhimõttelistest valikutest. Arutelu juhtis Uno Lõhmus ning sellel osalesid endine Põhiseaduse

⁷ Arvutivõrgus: <https://www.akadeemia.ee/riigioiguse-sihtkapital/riigioiguse-aastaraamat/> (14.05.2024).

⁸ Arvutivõrgus: <https://www.akadeemia.ee/riigioiguse-sihtkapital/avalikud-urituded/> (14.05.2024).

Assamblee redaktsioonitoimkonna esimees Liia Hänni ja endine Põhiseaduse Assamblee liige Kaido Kama. Teises sessioonis käsitleti tervisekriisi ja põhiseadust. Ettekande tegid riigisekretär Taimar Peterkop ja Riigikohtu halduskollegiumi esimees Ivo Pilving. Sellele järgnenud arutelul osalesid lisaks ettekandjatele Tartu Ülikooli riigiõiguse lektor Paloma Krõõt Tupay ja Riigikogu aseesimees Hanno Pevkur. Arutelu juhtis Priit Pikamäe. Kolmas sessioon oli teemal „Julgeolekukriis ja põhiseadus“. Ettekandega esinesid Kaitseministeeriumi õiguse ja halduse asestantsler Margit Gross, kes käsitles põhiseaduslike erikordade olemust ja rakendamist nüüdisaegsete julgeolekuohtude tõrjumisel, ning Balti Kaitsekolledži õppejõud Olavi Jänes, kes rääkis rahvusvahelisest sõjalisest koostööst põhiseaduse kontekstis. Lisaks ettekandjatele osalesid arutelul Riigikantselei õigusosakonna juhataja Kristi Purtsak ning Välisministeeriumi juriidiliste ja konsulaarküsimuste asestantsler Erki Kodar. Arutelu juhtis Heiki Loot. Konverentsi ettekannete salvestisi on võimalik järele vaadata akadeemia veebilehel.⁹

VI. 37. õigusteadlaste päevade korraldamisel osalemine

6.–7. oktoobrini 2022 toimusid Tartus 37. Eesti õigusteadlaste päevad, mis tähistasid 100 aasta möödumist esimeste Eesti õigusteadlaste päevade korraldamisest. Riigiõiguse sihtkapital sisustas avaplenaaristungi esimese osa ja kaks paneeli. Avaplenaaristungi esimene osa „Põhiseadus 30. Kuidas sündis põhiseadus?“ tähistas põhiseaduse 30. aastapäeva, arutelul osalesid põhiseaduse loojad Jüri Adams, Tõnu Anton, Liia Hänni ja Jüri Raidla ning väitlust juhtisid riigikohtunikud Heiki Loot ja Nele Siitam (end Parrest). Riigiõiguse esimese paneeli sisustasid vabalt valitud ettekannetega Eesti riigiõiguse õppejõud Madis Ernits, Paloma Krõõt Tupay ja Aaro Mõttus. Paneeli pealkirjaks sai „Kas meie põhiseadus on hästi kaitstud? Osa 2“ ning seal jätkati eelmistel õigusteadlaste päevadel alustatud arutelu põhiseaduslikkuse järelevalve teemal. Väitlust juhtis Uno Lõhmus. Riigiõiguse teise paneeli „Riigiõigus *versus* Euroopa Liidu õigus“ sissejuhatava ettekande pidas Kenti ülikooli õppejõud Anneli Albi. Sellele järgnenud arutelul osalesid Tartu Ülikooli kaasprofessor Carri Ginter, Riigikantselei Euroopa Liidu asjade direktor Klen Jäärats ja Nele Siitam. Arutelu juhtis Rait Maruste.

---

⁹ Samas.

VII. Sihtkapitali esimene rahvusvaheline teaduskonverents

Rahvusvaheline riigiõiguse konverents „Rahva roll riigivõimu teostamisel ja põhiseaduslikkuse kohtulik kontroll“ toimus 2. juunil 2023 ministeeriumide ühishoone konverentsisaalis. Konverentsil arutati rahvusvaheliste ekspertide osalusel Eesti riigiõiguse arendamise perspektiive. Konverentsi peateema oli rahva roll riigivõimu teostamisel ja 1992. aasta põhiseaduse kontekstis esile kerkinud avalik arutelu, kas selles ette nähtud kodanike võimalused osaleda riigi vahetus juhtimises on piisavad. Samuti võeti fookusesse põhiseaduslikkuse kohtulik järelevalve ning arutleti selle edasiste arenguperspektiivide üle. Konverentsi avasid Heiki Loot, justiitsminister Kalle Laanet ja teaduste akadeemia president Tarmo Soomere. Esimest sessiooni „Rahva osalus riigi valitsemises – rahva küsitlus, rahva algatus ja rahvahääletus“ juhtis Vabariigi Presidendi õigusnõunik Hent Kalmo ning seal esinesid ettekannetega Tallinna Ülikooli ühiskonnateaduste instituudi võrdleva poliitika dotsent Tõnis Saarts, Innsbrucki ülikooli professor Peter Bussjäger ja Tallinna Ringkonnakohtu kohtunik Oliver Kask. Järgnevas arutelus löid lisaks ettekandjatele kaasa Läti Konstitutsioonikohtu kohtunik Jānis Neimanis ja Katarzyna Szwed Rzeszówi ülikoolist. Pärastlõunast sessiooni „Põhiseaduslikkuse kohtulik järelevalve“ juhtis Rait Maruste. Ettekande tegid Läti Konstitutsioonikohtu kohtunik Jānis Neimanis, Riigikohtu halduskolleegiumi esimees Ivo Pilving ja vandeadvokaat Martin Triipan. Paneeldiskussioonis ühinesid nendega Euroopa Kohtu kohtunik ja endine Läti Konstitutsioonikohtu esimees Ineta Ziemele ning Leedu Mykolas Romerise ülikooli professor Toma Birmontienė. Konverentsi ettekannete ja paneelarutelude videosalvestised on järelvaadatavad akadeemia Youtube'i kanalil.¹⁰

VIII. Riigiõiguse eripreemiad

Üliõpilaste teadustööde riikliku konkursi raames kuulutas sihtkapital välja riigiõiguse eripreemiad. 1500-eurose eripremia rakenduskõrghariduse ja bakalaureuseõppe üliõpilaste teadustööde kategoorias sai Daniil Bardõbahhini konkursitöö „Õigustloova akti asjassepuutuvus esimese või teise astme kohtu poolt algatatud põhiseaduslikkuse järelevalve asjades“. 2200-eurose eripremia magistriõppe üliõpilaste teadustööde kategoorias pälvis Katariina Kuum

¹⁰ Arvutivõrgus: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLJE7FTnu-UDGstL-V8Cxxc-gCScOd6wFyg> (14.05.2024).

konkursitöö „Põhiseaduslikkuse järelevalve Euroopa Liidu õigusega seotud normide üle“ eest. Eesti Teaduste Akadeemia riigiõiguse sihtkapitali tänukirjad said Daniil Bardõbahhini juhendaja Aaro Mõttus ja Katariina Kuuma juhendaja Carri Ginter.

IX. Eksperdiarvamused ja analüüsid

Alates 2021. aastast tellib sihtkapital eksperdiarvamusi Riigikogu kinnitatud õiguspoliitika põhialuste täitmise kohta, mille valitsus esitab oma ettekande lisana Riigikogule. 2022. aastal koostasid eksperdiarvamuse Allar Jõks ja Carri Ginter ning 2023. aastal Rait Maruste, Raul Narits ja Norman Aas.

2023. aastal valmis sihtkapitali tellimusel analüüs ettepanekule muuta ametnike teenistussuhete õiguslikke aluseid. Analüüsi autorid olid Tartu Ülikooli riigi- ja haldusõiguse õppejõud Monika Mikiver, Aaro Mõttus ja Andra Laurand. Eksperdiarvamused ja analüüs on avaldatud akadeemia veebilehel.¹¹

X. Haldusõiguse õpiku konkurs

2023. aastal kuulutati välja avalik konkurs haldusõiguse õpiku koostamiseks. Tähtajaks laekus kaks taotlust kahelt autorite kollektiivilt. Käsikirja tellimiseks sõlmiti leping ühe autorite kollektiiviga. Õpiku käsikirja üleandmise tähtaeg on 2025. aastal.

XI. Toetus teadusuuringule „Õigusriigi taastamine: riigi- ja haldusõiguse ning kohtusüsteemi reformimine Eesti Vabariigi taasiseseisvumisel“

Tartu Ülikooli ja Merike Ristikiviga sõlmiti 10. juunil 2021 kolmepoolne teadusprojekti „Õigusriigi taastamine: riigi- ja haldusõiguse ning kohtusüsteemi reformimine Eesti Vabariigi taasiseseisvumisel“ läbiviimise leping. Projekti tegevused kavandati aastatele 2021–2023. Projekti tulemusi tutvustati rahvusvahelistel teaduskonverentsidel, avaldati riigiõiguse aastaraamatus ning välja-paistvates võõrkeelsetes õigusajakirjades ja kogumikes. Projekti raames valminud ja avaldatud publikatsioonide viited on kättesaadavad akadeemia veebilehel.¹²

¹¹ Arvutivõrgus: <https://www.akadeemia.ee/riigioiguse-sihtkapital/analused-uuringud-ja-eksperiarvamused/> (14.05.2024).

¹² Samas.